

Kazinczy, Ferenc
Az én életem.. - Budapest : Magvető Könyvkiadó, 1987
Kazinczy Ferenc - irodalom - magyar nyelv - magyar nyelvészet
139543-OL

Kazinczy, Ferenc
Fentebb stylus [A] : tövises és virágok levelek / Ferenc Kazinczy(1759-1831). - [1. vyd.]. - Budapest : Interpopulart Könyvkiadó, 1995. - 85 s. - (Diák- és házikönyvtár-Populart füzetek : magyar klasszicizmus , Zv. 39). - ISBN 963-613-055-8

Sterne, Laurence
Érzékeny utazások [A] : Francia és Olaszországban / Laurence Sterne; z anglického originálu ... preložil Kazinczy Ferenc. - 1. vyd. - Budapest : Magyar Helikon, 1976. - 158 s. - ISBN 963-207-242-1

Kazinczy, Ferenc
A nagy titok [A] : versek,műfordítások,memoárok,levelek / Kazinczy Ferenc. - [1. vyd.]. - Bratislava : Madách Könyvkiadó, 1986. - 289 s. - (A magyar irodalom gyöngyszemei). - ISBN [963-211-712-3]

Kazinczy, Ferenc
Fogságom naplója [A] / Kazinczy Ferenc. - [1. vyd.]. - Budapest : Magyar Helikon, 1976. - 169 s. - ISBN [963-207-347-9]

Cím: Kazinczy Ferenc
Alcím: Bibliográfia az író születésének 250. évfordulója alkalmából
Összeállította: Zámbó Silvia
Felelős szerk.: Szilágyi Márta – könyvtárigazgató
Kiadta: A. Bernolák Könyvtár – Könyvtári – és inf. szolgáltatások osztálya
Év: 2009
Példányszám: 25 db

Kazinczy Ferenc

Bibliográfia az író születésének 250. évfordulója alkalmából

december 2009

Kazinczy Ferenc (1759-1831)

„Jót s jól! Ebben áll a nagy titoK, Ezt ha nem érted,
Szánt és vess, s haggyad másnak az áldozatot.“

A nagy titoK (1808)

Érsemlyénben született 1759. október 17-én.

Apja Kazinczy József, anyja Bossányi Zsuzsanna; ősei a Rákóczi-család szolgálatában emelkedtek fel gazdag középbirtokosokká.

Apja nagy gondot fordított gyermekeinek neveltetésére. Ferenc otthon kezdett tanulni, ötéves korában írja első levelét szüleinek. 1768-ban öccsével Késmárkra kerül; 1769. szeptember 11-én lépett Dénes testvérével és Szirmay Andrással együtt a sárospataki kollégium falai közé. A grammatikai és a szintaxista osztályok elvégzése után a poétikai és rétorikai tanulmányok már örömet és szellemi izgalmat okoztak. Előbb az antik klasszikusokat (Homérosz, Vergilius, Horatius, Ovidius), majd a kortárs írókat (Báróti Sándor, Bessenyei, Baróti Szabó Dávid) olvassa.

1774-ben apja váratlanul meghal. 1775-ben, anyja unszolására adja közre első művét: *Magyar Ország Geographica, az az Földi állapotjának Le-rajzolását*, mely Kassán jelent meg, s melyet később „hirtelen összefirkált, szurkos munkának” nevez. Tanárai biztatására lefordítja és Kassán megjelenteti Bessenyei György korai művét, a *Der Amerikanert*. A kiadásra Bessenyei elismerő levéllel válaszol. 1777-ben pesti és bécsi utazást tett. 1779-ben befejezi iskolai tanulmányait, Kassára kerül patvaristának, azaz ügyvédbojtárnak Tarnói Milecz Sámuel mellé.

1780-ban mély lelki válságba kerül, amelyből a felvilágosodott irodalom, elsősorban Gessner, Wieland segítségével lábalt ki. 1781-ben Eperjesen Toperczer Zsigmond mellett végzi joggyakorlatát. „Szerelmesen s a legtündéribb tájon, melyet képzelhetni, s könyveim birtokában, Eperjesen éltem életem legtündéribb szakát” - emlékezett vissza az itt töltött időre.

a levelek lettek forrásai. A műből a „borzasztólag szép”, gyötrődésekkel teli pálya bontakozik ki. Az út a regmeci háztól harcokon, börtönön át addig a pillanatig ível, amikor legfontosabb küzdelméhez, a nyelv megújításához kezdett. Kazinczy nem „chroniconi rendben” mutatja be életét, hanem az előzetesen kijelölt „ángoly kert kompozíció” alapján. Az önéletrajz középpontjába a személyiség kerül, aki jelenét állandóan szembesíti a múlttal és fordítva. Ebből a szemléletből teremt olyan organikus alkotást, amelyikben egyszerre munkál jelen és múlt, kor és kortárs, eszme, elvont gondolat és köznapi cselekvés.

A *Pályám emlékezete* - többszöri átdolgozásai közül a leggazdagabb és legszínesebb változat- az 1817-es évszámot viseli. Ez a *Tudományos Gyűjtemény* 1828-as évfolyamában jelent meg. De még ezzel a szöveggel sem volt elégedett Kazinczy. Hátralévő esztendeiben ezt is átdolgozta.

Az életrajz 1794-től 1801-ig terjedő szakasza, a fogság esztendei is belekerültek a *Pályám emlékezete*-be. Ezekben a fejezetekben az elhallgatás eszközeivel élt. A *Fogságom naplója* kéziratát 1828-ban adta át Toldy Ferencnek. A mű elfogatásának pillanatától naplószerűen kíséri végig a 2387 nap eseményeit, a jakobinus per történetét, a mozgalom vezetőinek kivégzését, majd saját börtönéveit. Nemes Nagy Ágnes „véka alatt tartott remekműnek” nevezi Kazinczy börtönnaplóját. Önéletrajzi írása könyv alakban csak 1931-ben jelent meg.

merevebb és igazságtalanabb álláspontja jelzi irodalmi elképzeléseinek korlátait. Újításai és bírálati, erőszakolt neologizmusai kihívták íróársai nagy részének haragját. 1811-ben *Tövisék és virágok* (Sárospatak) című kötetével és *Vitkovics Mihály barátomhoz* című verses levelével új lendületet adott a nyelvújítási harcnak. *Kazinczynak poetai berke* (Pest, 1813) című verses- és fordításkötete mutatja a legtisztábban Goethe-imitációját, neoklasszicista elkötelezettségét.

A *Mondolat* 1813 című gúnyirat személyében is támadta. Kölcsey és Szemere válaszolt nem kevésbé éles hangú gúnyirattal (*Felelet a Mondolatra*, 1815). Kazinczy hívei sürgették, hogy a magyar irodalmat károsan megosztó harcok helyébe teremtsen békét. *Orthologus és neologus nálunk és más nemzeteknél* (Tudományos Gyűjtemény 1819. 11. sz.) című cikkében Kazinczy módosította addigi álláspontját, „synkretista” nézetet fejtett ki, s máig ható érvennyel fogalmazta meg a nyelvművelés feladatát: „Jól és szépen az ír, aki tüzes ortológus és tüzes neológus egyszersmind, s így egységben és ellenkezésben van önmagával.”

Verses műveiben szívesen kísérletezett a ritornellel, a szonettel, a „szerbus manierral”, a költői levéllel és a szabad lebegésű jambikus verssel. Prózaí művei közül levelei, útleírásai és élete végén végső formába öntött önéletrajzi írásai keltettek érdeklődést. Ez utóbbiak Horváth János szerint „nemcsak látókör, szellem és műveltség tekintetében, hanem mint műalkotások is messze megelőzik korukat”.

Kazinczy levelezése huszonhárom vaskos kötet. Az 5933 levélből 3200-nál több az, amit ő írt kortársaihoz. Ötéves volt, amikor az elsőt írta, az utolsót már nem tudta befejezni. A köztük eltelt idő hatvanhét esztendő krónikája. Levelezése kor- és kultúrtörténeti dokumentum. „...huszonöt esztendeig Széphalom a magyar irodalom központja. A szív szerepét tölti be, a szónak élettani értelemben. Levelek áradnak szét a kis házból az ország minden részébe - a postaköltségeknek jelentős része van a nyomasztó adósságban, amelyet később Kazinczy özvegyére és gyermekeire hagy -, a levelek többnyire nem csak a címzett olvasta, tovább keringenek írók és irodalombarátok között, folyóiratokat pótolnak, irodalmi köztudatot teremtenek, nyelvet újítanak...” (Benedek Marcell)

Az emlékirat terve, az „originális” mű létrehozásának ötlete 1807-1808-ban vetődött fel először. A *Pályám emlékezete* a gyermekkortól 1805-ig tartó életút megelevenítésére vállalkozott, s a „reppenő papirosszeletek” és

Szerelme Steinmetz Ninon iránt - mint minden későbbi szerelem - hirtelen fellángoló, szenvedélyes lobogás.

1782-ben jurátusként Pesten élt; 1784. január 16-án Török Lajos gróf ajánlására vették fel a Miskolcon működő Erényes Világpolgárok elnevezésű szabadkőműves páholy tagjai közé. A beavatási ceremónián az Orpheus fedőnevet kapta.

1784-ben Sáros és Abaúj megye táblabírája, Zemplén megye tiszteletbeli aljegyzője. Kassán telepedett le. 1786-1791 között tíz északkeleti vármegye iskoláinak felügyelőjeként a jozefinus rendszer iskolapolitikájának támogatója, megvalósítója. A szabadkőműves páholy megszűnte után belép az önművelést célul kitűző Rózsa Rendbe, ahol a Fichtenbaum Kálmán nevet kapta. A szalonban ismerkedett meg a Süsie-nek emlegetett Kácsándy Zsuzsannával, Radvánszky Terézszel, Kácsándy Terézszel, Radvánszky Polyxénával, Jennyvel és a nem azonosítható Júliával.

1788-ban Baróti Szabó Dáviddal és Batsányi Jánossal együtt megalapította Kassán a *Magyar Museumot*; Batsányi átírta Kazinczy tervezett előszavát, ezért irodalmi hármasszövetségük felbomlott; 1790-ben *Orpheus* címmel maga adott ki folyóiratot. 1788 és 1792 között ötször utazott Bécsbe. II. József halála után elveszti iskolafelügyelői állását.

1790. május 21-én Budán őrt állt a visszahozott korona mellett. 1791-től baráti kapcsolat fűzte Hajnóczy Józsefhez; 1794-ben Szulyovszky Menyhértől megkapta a jakobinus kátét. A nagykarolyi főispáni beiktatási ünnepélyen megismerkedett Szentmarjay Ferencszel.

1794. december 14-én Regmecen őrizetbe vették, Budára vitték. 1795. május 16-án halálra ítélték; május 29-én királyi rendelettel kegyelmet kapott; ez bizonytalan ideig tartó várfogságot jelentett. Szeptember 26-án elszállították Budáról, s megkezdődik hetedfél esztendeig tartó fogsága. 1795. október 7. és 1798. június 21. között Spielbergben, 1798. július 6.-1800. június 30. között Kufsteinben, 1800. augusztus 25. és 1801. június 28. között Munkácson raboskodott. 2387 napi fogság után szabadul. Szabadulása után otthon élt családi viszályok, rossz anyagi körülmények közepette, megbélyegzett emberként.

1804. november 16-án házasságot kötött Sophie-val, gróf Török Zsófiával. Ezt követően Kázmérban és Érsemlyénben laktak. 1806. június. 10-én Széphalomra költözött, önállóan gazdálkodott, de mindig tele volt adóssággal, élete végéig gyötörték az örökösödési, családi perek. 1806-ban súlyos anyagi gondok miatt a sárospataki kollégiumnak adta el könyvtárát.

1808-ban, 1812-ben, 1815-ben újra Bécsbe utazott. 1814-ben a sátoraljaújhelyi református gyülekezet főgondnoka. 1816-ban Erdélyben tett utazást. 1820-tól a Zemplén megyei levéltár rendezésére kapott megbízást; olykor gyalog kellett megtennie az utat Sátoraljaújhely és Széphalom között.

1825-től részt vett Pesten a Magyar Tudós Társaság előkészítő munkálataiban; számítása ellenére nem választották titkárrá. 1828-ban találkozik az ifjú romantikusok vezérével, Kisfaludy Károllyal.

1830-ban a történettudományi osztály tagja. 1831 áprilisában hosszú útra indul, útleírásain dolgozik. A Felvidéken kolerajárvány dül, közvetlenül a terület lezárása előtt érkezik haza, Széphalomra.

1831. augusztus 23-án a kolerajárvány áldozata lett.

Első művét szülei ösztönzésére adta ki (*Magyar Ország geographica, az az földi állapotjának lerajzolása*, Kassa, 1775). Lefordította Bessenyei György német nyelvű *Der Amerikaner* című elbeszélését (1776). A német érzékenység irodalma felé tájékozódva fedezte fel magának Gessner, Miller, Kayser, Goethe szentimentális műveit; fordításaiban próbálta ki a magyar próza hajlékonyságát. *Geszner Idylliumi* (Kassa, 1788) című tolmácsolása országos sikert aratott. Kayser-átültetése, a *Bácsmegyeynek öszveszedett levelei* (Kassa, 1789) című regény cselekményét magyar földre helyezte, és mintát igyekezett adni a társasági tónus számára.

Kazinczynak az irodalmi pályán tett első lépései között kitüntetett hely jut a *Bácsmegyeynek öszveszedett levelei* (későbbi kiadásokban *Bácsmegyeynek gyötrelmei*) című regénynek. Kazinczy úgy mondta, hogy ő tulajdonképpen a *Werthert* szerette volna lefordítani, de nem jutott hozzá példányhoz, ezért esett választása a Kayser-féle *Werther* utánzathoz. A regény annak az élettapasztalatnak a foglalata, hogy reménytelenül ki vagyunk szolgáltatva indulatainknak, és semmiféle erkölcsi igényesség nem menthet meg bennünket attól az eshetőségtől, hogy rabul ejt bennünket egy végzetes szenvedély. Egy ilyen elementáris, a természet vak és ellenállhatatlan erejével érvényesülő szerelmi tűz ragadja magával Bácsmegyeyt, ez határozza meg életvitelét, s ez a kedves hiánya - vezet el végül halálához. A regény világa és Kazinczy „*kassai érzelmek iskolája*” ellentétet mutat. A regény hőse egyetlen leányba szerelmes végzetesen és reménytelenül, a regén írója viszont több ifjú hölgynek is csapja a szelet. A csapongó ifjú magatartásban lehetett valami tudatos: hogy a Bácsmegyeyre

leselkedő veszélyeket elkerülje, az igen érzéki természetű fiatal Kazinczy nem egy leányt, hanem a szerelmet választotta, ami kevésbé veszélyesnek és jóval kellemesebbnek tűnt. Ez olyannyira szembeötlő vonása volt az ifjú Kazinczynak, hogy öccse így jellemezte őt: az lett volna szerencsés, „*ha a világnak abban a részében született volna, amelybe több feleséget tartani szokás.*”

Külföldi Játzó-szín címmel sorozatot tervezett, hogy a játékszíni mozgalomnak értékes színműveket adjon; vállalkozásából csupán a *Hamlet* (Kassa, 1790) jelent meg, németből fordítva. Irodalmi programjában a fordítás és a kritika meghonosítása a fő. Jozefinus nézetei miatt különbözött össze Batsányival. *Orpheus* című folyóiratában a radikális felvilágosodás szerzőinek is helyet adott; Rousseau felé tájékozódott. Lefordította *A társadalmi szerződésről*, de ez nem jelenhetett meg. Kéziratban jutott el Csokonaihoz, aki megsemmisítette. Az *Orpheust* szerkesztő Kazinczy már az 1790 körülől datálható, Herder nyomán kialakuló nemzethalál lehetőségével számot vetve indítja folyóiratát.

Lírai alkotásai közül ódái és dalai érdemelnek figyelmet. Egy alkalommal még jóérezkű költőtársait is megtévesztette; régies betűtípussal szedett, alig archaizált szerelmes verset csempészett Pálóczi Horváth Ádámmal intézett verses levelébe. Már ekkor óvta költőtársait az alkalmi versek művelésétől, provincializmust, ósdi ízlést vetve az alkalmi versszerzők szemére. Herder, Goethe, Lessing átültetésére is törekedett; nem adta fel reményét, hogy magyar színészek Goethe és Lessing színműveit játsszák az érzékenykedő vagy lovagdrámák helyett.

Fogsága alatt elmélyedt ókortudományi tanulmányaiban, mindenekelőtt Winckelmann-műveket és az ókori képzőművészet alkotásait ismertető könyveket olvasott. Szabadulása után Goethe lett mintaképe, de továbbra is híve maradt Rousseau nevelési elveinek. Múltját sosem tagadta meg; fogsága előtti éveinek valláskritikai radikalizmusa azonban deizmussá szelídült, a társadalmi gyakorlatban is a türelmet és az erkölcsöt törekedett megvalósítani.

Fő törekvése a magyar stílus megújítása, a költők nyelvi törvényhozó szerepének hangsúlyozása. Harcot hirdetett a provincializmus ellen. 1805-ben az Árkádia-pör szembeállította Debrecennel; nem szűnő támadásokat intézett „*Dea Debrecen*”, a „*mendikáns tónus*” ellen. Jogos bírálata méltánytalan megállapításokkal keveredett; Csokonai értékelésében mind